

Ik wil niet door jou geholpen worden!

Citation for published version (APA):

Azghari, Y., Nieuwboer, C., & Janssen, J. H. L. J. (2021). Ik wil niet door jou geholpen worden! Hoe afwijzing leidt tot bewustwording van eigen identiteit. *Sozio. Vakblad voor sociale professionals en het sociale domein*, 22(2), 8-12. <https://doi.org/10.1007/s12459-021-0859-9>

DOI:

[10.1007/s12459-021-0859-9](https://doi.org/10.1007/s12459-021-0859-9)

Document status and date:

Published: 01/01/2021

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 05 May. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

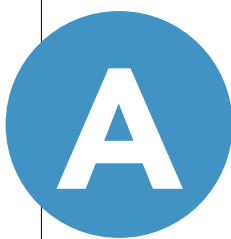


Hoe afwijzing leidt tot bewustwording van eigen identiteit

‘Ik wil niet door jou geholpen worden!’

Door Youssef Azghari, Christa Nieuwboer & Janine Janssen

De 39-jarige Sanna Elkadiri is sinds begin 2021 de bekendste zorgverlener met een Marokkaanse achtergrond. Zij kreeg de eerste prik tegen corona. Ze behoort tot de groep van ruim 22.000 werkers in zorg en welzijn met een Marokkaanse afkomst. Na Surinamers zijn zij van alle niet-westerse groepen met 18 procent het meest vertegenwoordigd in zorg en welzijn, zo blijkt uit cijfers van het CBS. Ervaren zij dilemma's rondom hun achtergrond?



Al jaren gaat er veel aandacht naar de manier waarop het sociaal werk aansluit op cliënten met diverse culturele achtergronden (Azghari, 2021). Naarmate het aantal sociale professionals met een niet-westerse achtergrond groeit, rijst de vraag of zij ook dilemma's tegenkomen in het werken met westerse cliënten, Nederlanders zonder migratieachtergrond. Uit eerder onderzoek bleek dat ze zich in contact met cliënten regelmatig in een spagaat bevinden (Azghari, Janssen & Nieuwboer, 2020).

We vroegen daar bij acht professionals tussen 21 en 57 jaar op door. Zij zijn nakomelingen van Marokkaanse migranten, van wie minstens tweederde uit plattelandsgebieden kwamen. Op twee na behoren ze tot de tweede generatie; nakomelingen

van de eerste generatie die voor hun zesde naar Nederland kwam of in Nederland is geboren. In dit artikel belichten we hun dilemma's. We vroegen ze wat ze tegenkomen aan weerstand, of ze voorkeuren hebben in het werken met mensen met of zonder migratieachtergrond, en welke adviezen ze toekomstige professionals met een migratieachtergrond geven.

Diverse beroepsbevolking

Van de Nederlandse beroepsbevolking van zo'n 9 miljoen heeft meer dan een kwart een migratieachtergrond. Daarvan heeft bijna 14 procent een niet-westerse achtergrond (2,4 miljoen). De voorspelling is dat 42 procent van alle werkenden in 2050 een migratieachtergrond heeft (NIDI/CBS, 2020). Het aantal professionals met een niet-westerse migratieachtergrond dat werkt in zorg,



veiligheid en welzijn stijgt gestaag, aldus het CBS. Het gaat niet alleen om sociaal werkers, maar ook om artsen, verpleegkundigen en politie. Zo is hun aandeel in zorg en welzijn gegroeid van 9 procent in 2004 naar 15 procent in 2020. Dit geldt vooral voor de dochters van de eerste generatie Marokkaanse en Turkse migranten (Hendriks, Van Doorn & Van Ewijk, 2015).

Een diversere beroepsbevolking biedt voordelen. Bij een betere afspiegeling en sterkere allianties – met meer herkenbaarheid, begrip en respect voor minderheidsposities – ervaren cliënten met een migratieachtergrond minder drempels om geholpen te worden door professionals, ongeacht hun etniciteit.

Westerse cliënten

Uit onze interviews blijkt dat sociaal werkers soms lastige situaties ervaren in werken met westerse cliënten. Een opvallend dilemma is gerelateerd aan de hoofddoek van vier respondenten:

‘De eerst indruk is altijd “gaat u mij helpen?”

Door de telefoon zien ze je niet, maar bij de voordeur kijken ze me aan. Ik maak dan mee dat ze zeggen: “Ik wil die mevrouw met een hoofddoek niet, want ze snapt me niet.”’ (F., 57)

Ook de drie mannen die wij spraken gaven aan dat er twijfels waren vanwege hun moslimachtergrond, zoals een zorgcoördinator verwoordde:

‘Ik heb ook te maken met patiënten die racistisch zijn. Ik merk dat ze mijn naam verkeerd uitspreken en dingen bij gaan halen over mijn achtergrond, twijfelen aan je deskundigheid, twijfelen aan je taal, willen corrigeren, tijdens een crisisinterventie waar je ouders vandaan komen en de vraag of je uitgehuwelijkt ben.’ (M., 35)

Het gevoel van afwijzing begint bij sommigen tijdens hun studie. Een respondent zonder hoofddoek die werkt binnen de psychiatrie en haar opleiding tot basisarts in 2018 afrondde, zegt:

‘Ik ga terug naar mijn studententijd, ik was de enige Marokkaan op driehonderd studenten. Daar merkte ik dat buitenlandse studenten elkaar vonden. Wat ik heb meegemaakt is dat we heel erg buitengesloten worden.’ (S., 26)

Serieus genomen

Ondanks dat het vaker goed dan slecht gaat in contact met westerse cliënten bekliven lastige situaties. Een terugkerend punt is wanneer zij zichtbaar >>

moslim zijn. Hendriks, Van Doorn en Van Ewijk (2015) concludeerden al dat een hoofddoek reacties kan oproepen. Naast afwijzing vanwege hun hoofddoek, worden vrouwen soms niet serieus genomen of ongelijkwaardig behandeld. Ze noemen het gevoel als een 'kind' aangesproken te worden. Westerse cliënten en professionals zien hen soms aan voor student, stagiair, cliënt of maatje van een cliënt in plaats van hoogopgeleide professional. Zo ontstaan ongemakkelijke situaties, vertelt een geïnterviewde:

'Dan kreeg ik vaak de opmerking "Ach meiske, vinde jij het leuk hier in Holland? Hedde jij hier voor moeten leren?" Of dat ze tegen mijn stagiaire gingen praten, in plaats van tegen mij, die dan zei: "U moet bij haar zijn, niet bij mij!"' (Z., 42)

Ook de mannen maken mee dat ze niet serieus worden genomen door hun witte collega's:

'Ik kwam samen met mijn cliënt bij het kantoor van jeugdreclassering. Mijn cliënt liep voorop en ik achteraan. Ze had de deur geopend en toen zei ze tegen mijn cliënt: "kom binnen", en tegen mij: "wacht jij maar buiten".' (Z., 33)

Botsende waarden

Veel dilemma's ontstaan door botsende waarden. De sociaal werkers spreken deze niet altijd uit, in de verwachting dat de cliënten of collega's hun dilemma's niet begrijpen. Zo willen de ambulante hulpverleners die wij spraken, geen contact met de honden van hun cliënten. Als praktiserend moslim moeten ze dan andere kleren aantrekken en zich thuis opnieuw ritueel wassen voor het bidden. Zij vertellen dat ze liever een excuus gebruiken dan uitleggen hoe het zit:

'Als ik bij Nederlandse¹ gezinnen thuiskom die een hond hebben dan zeg ik: "Ik ben allergisch voor honden!"' (H., 57)

Seksualiteit bespreken kan gevoelig liggen. Een sociaal werker met een hoofddoek gaf toe dat ze dit makkelijker bespreekt met cliënten zonder migratieachtergrond:

'Ik heb meer moeite om met mannen met een migratieachtergrond te praten over seksualiteit, maar in contact met Nederlandse cliënten staan ze ervan te kijken dat het uit mijn mond komt.' (K, 22)

Sommige taboegevoelige onderwerpen, zoals seksueel misbruik, roepen weerstand op, met name bij de oudere professionals, ook al gaat het om een slachtoffer:

'Ik begeleid geen incestzaken, daar heb ik moeite mee. Dat doe ik niet, geef mij maar een crimineel.' (H., 57)

Bij het doorvragen bleek dat bij deze respondent ook schaamte heerste om openlijk te praten over seksualiteit, laat staan seksueel misbruik. Daarnaast kunnen gevoelige onderwerpen tot botsingen tussen persoonlijke en professionele waarden en dus tot loyaliteitsconflicten leiden. Zo vertelde een van de respondenten uit de zorg dat zij uit schaamte en respect haar beroepstaak doorschoof naar een witte collega:

'Ik heb wel moeite mee, met Marokkaanse en Turkse mannen. Patiënten kunnen aangeven door wie ze verzorgd willen worden. Zij zitten niet te wachten op iemand met een hoofddoek. Bij wassen ruilde ik met een witte collega, want ik ga niet met een man van de leeftijd van mijn vader of mijn vader kent aan de onderkant zitten.' (Z., 42)

Sommige dilemma's hebben te maken met familiewaarden. Zo geeft H. (57), die bij de jeugdzorg werkt, aan dat hij het, vergeleken met zijn collega's zonder migratieachtergrond, lastiger vindt om kinderen uit huis te plaatsen. Bij een ambulante hulpverlener valt een verschil op in loyaliteit:

'Soms heb je ook dat een kind dat heel makkelijk kan zeggen: "Ik wil mijn vader niet meer zien!" Ik merk bij jongeren met migratieachtergrond, doen dat niet zo snel..., ook al heeft er iets ernstigs voorgedaan.' (Z., 33)

Persoonlijke of zakelijke aanpak

Op de vraag wat afwijzing op termijn met professionals doet, komen twee antwoorden naar voren: 'Ik denk meer na over mijn eigen waarden en normen' en: 'Ze weten niet wat ze missen!' Als het gaat om hoe zij erop reageren zijn er ook twee opties: er wel of niets van zeggen. Als de werkers er niets van zeggen, kan dat gepaard gaan met 'dichtklappen of negeren'; als ze er wel iets van zeggen kan dat 'met humor' of 'zakelijk':

'Collega's hebben ook vooroordelen over mij, vergelijkbaar met cliënten. Ik had een keer een lange jurk aan. Toen zei een mannelijke collega tegen mij: "Ga jij morgen een boerka aan doen?" Ik merk dat ik me terugtrek.' (K. 22)

Opvallend is dat mannen zakelijk blijven en dat de jonge vrouwelijke hulpverleners vaker dichtklappen

¹ Hoewel in de spreektaal 'Nederlands' nog vaak gebruikt wordt als verwijzing naar mensen zonder migratieachtergrond, gebruiken wij dit woord zelf zo niet. Mensen met een migratieachtergrond kunnen immers ook de Nederlandse nationaliteit bezitten. In de citaten hebben we echter geen wijzigingen doorgevoerd.

of opmerkingen negeren. Een 'zakelijke' reactie kan ook betekenen dat werkers aangeven dat ze bij afwijzing geen hulp kunnen bieden:

'Mijn Marokkaanse collega zei: "Dan kunnen we niets betekenen. We zijn degenen die beschikbaar zijn."' (I., 21)

De keuze tussen geen hulp bieden of een cliënt overdragen aan een witte collega levert kopzorgen op. Echter, op één na had niemand bezwaar om samen met een witte collega naar de casus te kijken of deze over te dragen in het belang van de cliënt, hoe vervelend ze de situatie ook vonden.

'We krijgen dat ook soms mee van de Raad van Kinderbescherming. Die zegt: "Houdt rekening dat dit gezin geen allochtone hulpverlener wil."' (H., 57)

Hun reactie is ook afhankelijk van wie er tegenover hen zit. Zo vertelt een respondent met een hoofd-doek dat ze een persoonlijke aanpak prefereert in contact met westerse cliënten en een zakelijke met niet-westerse cliënten:

'Bij cliënten met een migratieachtergrond gaat het om andere soorten vooroordelen. Dan zeggen ze: "Hoe kan het dat je aan de andere kant van de tafel zit?, jij hoort...jij bent één van ons (...)." En andersom, cliënten zonder migratieachtergrond, Nederlandse cliënten, zeggen: "Jij bent niet van ons, dus wat kom jij ons vertellen?"' (K., 22)

De 'zakelijke' aanpak is dan bedoeld om hun professionele rol te bevestigen en tegenwicht te bieden aan het beeld dat niet-westerse cliënten blijkbaar hebben. Bij de westerse cliënten past meer een persoonlijke aanpak, zoals met humor, om vooroordelen te bestrijden en het ijs te breken:

'Soms zeg ik gewoon voor de grap: "Ik ga u niet bekeren tot de islam!"' (F., 57)

Wel stoer

Alle respondenten wijzen op de negatieve berichtgeving in de media over niet-westerse migranten als verklaring voor een afwachtende of afwijzende houding van cliënten zonder migratieachtergrond. Ook onwetendheid speelt een rol, doordat mensen niemand met een migratieachtergrond kennen. Als we vragen om de cliënten te omschrijven die hun hulp niet accepteren, geven respondenten aan dat het vooral gaat om cliënten die uitgesproken zijn en vaak een lage sociaaleconomische status hebben:

'Cliënten met een lage sociale klasse zijn moeilijk te dressereren om te communiceren zonder

geweld. Die praten uit zichzelf al heel hard of zijn impulsief, snel ontvlambaar. Dat maakt het soms moeilijk als we een veiligheidsplan maken waar ze zich aan moeten houden.' (F., 57)

Echter, ook cliënten met een hoge sociaaleconomische status zijn niet gevrijwaard van vooroordelen. Van hen ervaren de respondenten vaker 'onbewuste' uitsluiting en een neerbuigende houding. Zo kunnen collega's zonder migratieachtergrond soms de fout maken om de niet-westerse professionals lager in te schatten:

'Ik heb meer incidenten meegemaakt dat ik niet gezien word als aankomende professional met een hbo maar als student op mbo.' (I., 21)

Een respondent schetst juist een positief beeld in contact met de jonge westerse cliënten:

'Vooral jongeren van rond de 16 jaar zonder migratieachtergrond die ik begeleid, die vinden het wel stoer dat ze dan woordjes uit de straattaal kunnen gebruiken. Ze vinden het wel gaaf om een Marokkaanse begeleider te hebben.' (Z., 33)

Kalm en vriendelijk

Als het gaat om voorkeuren voor werken met cliënten met of zonder migratieachtergrond geven drie oudere hulpverleners aan liever te werken met cliënten zonder migratieachtergrond. Daarentegen werken drie jonge hulpverleners bij voorkeur voor niet-westerse cliënten. De eerste groep met een gemiddelde leeftijd van 52 jaar zei: 'Ik voel me meer op mijn gemak', 'Nederlanders zijn recht door zee' en: 'Nederlanders komen afspraken na.' De jonge vrouwelijke hulpverleners van gemiddeld 23 jaar onderbouwen hun keuze met 'meer affiniteit met de doelgroep', 'ze hebben meer zorg en hulp nodig' en 'ik haal daar meer uitdaging uit'. De twee mannen van 33 en 35 jaar die zich neutraal opstellen vormen de derde groep.

De adviezen gericht aan aankomende professionals met een niet-westerse migratieachtergrond, zijn: blijf rustig, blijf in gesprek, gebruik humor, ga niet in discussie, luister goed, vraag door, biedt geen weerstand, werk hard, maak het niet persoonlijk, blijf weg van de emotie, doe praktijkervaring op en blijf kalm en vriendelijk.

Conclusies

De signalen uit dit onderzoek wijzen op maatschappelijke misstanden waar, door de toenemende diversiteit van de beroepsbevolking, steeds meer mensen mee te maken zullen krijgen.

Tegelijkertijd is er ook een andere conclusie te >>

trekken. De dilemma's rondom afwijzing, zich niet serieus genomen voelen of ongelijk behandeld worden, leiden uiteindelijk tot bewustwording van de eigen identiteit.

Bovendien valt op dat de botsende waarden tussen niet-westerse professionals en westerse cliënten of professionals nauwelijks worden besproken. Dit vormt samen met de eenzijdige beeldvorming en de onwetendheid een obstakel om elkaar beter te leren kennen.

Daarnaast legt dit onderzoek bloot dat de relatie tussen verschillende groepen drie prangende vragen oproept:

- Wat te doen bij afwijzing door een cliënt zonder migratieachtergrond waardoor geen relatie tot stand komt?
- Wat te doen als een cliënt en/of professional zonder migratieachtergrond de niet-westerse sociaal werker niet serieus neemt of ongelijkwaardig behandelt?
- Wat te doen bij botsende waarden?

Daarbij spelen factoren op verschillende niveaus een rol (Azghari, Nieuwboer & Janssen, 2020). Op macroniveau betreft het het negatieve Nederlandse sociale klimaat van uitsluiting en stereotypering. Dit wordt versterkt door de anti-islam-sentimenten, aangewakkerd door populistische. Op mesoniveau gaat het om loyaliteitsconflicten die de kop opsteken, bijvoorbeeld wanneer een visie van een organisatie schuurt met de traditionele waarden van een niet-westerse hulpverlener. Op microniveau geven de adviezen van de respondenten voorlopig antwoord op de vraag hoe in de praktijk om te gaan met dilemma's.

Onderbelicht

Maar deze kwesties zouden niet aan individuele werkers overgelaten moeten worden: behalve op microniveau, is er op meso- en macroniveau veel te doen. Hoewel de discussie over het vraagstuk van uitsluiting breed leeft, kunnen organisaties een verschil maken. Daarom pleiten we ervoor om de dilemma's van niet-westerse sociaal werkers in contact met witte cliënten te agenderen en te

bespreken. Uit de interviews blijkt dat het complimenteren van hun deskundigheid door collega's zonder migratieachtergrond in het bijzijn van cliënten gewaardeerd wordt.

Wat dit bescheiden onderzoek verder laat zien is dat de positie van niet-westerse hulpverleners weinig besproken en onderbelicht is. Omgang met dilemma's overstijgt een individueel vraagstuk. Het is een aspect van diversiteit in zorg en welzijn dat meer aandacht verdient in de (na-)scholing van alle hulpverleners.

Dr. Youssef Azghari is als docent-onderzoeker Social Work en expert in diversiteit verbonden aan de kenniskringen van de lectoraten Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties en Jeugd, Gezin en Samenleving aan Avans Hogeschool, Breda. Dr. Christa Nieuwboer is lector Jeugd, Gezin en Samenleving aan Avans Hogeschool. Prof. dr. Janine Janssen is als lector Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties verbonden aan Avans Hogeschool, als hoofd onderzoek aan het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de Nationale Politie en als bijzonder hoogleraar Rechtsantropologie aan de Open Universiteit.

Bronnen

- Azghari, Y. (2021). *Diversiteit in het sociaal domein. Op weg naar intercultureel vakmanschap*. Amsterdam: Boom.
- Azghari, Y., Janssen, J. & Nieuwboer, C. (2020). Participatie onder druk. Mismatch tussen niet-westerse migranten en hulpverleners - acties tot betere allianties. *Proces. Tijdschrift voor Strafrechtshandhaving*, 5, p. 354-372.
- Azghari, Y., Hooghiemstra, E., & Van de Vijver, F. J. R. (2017). The historical and social-cultural context of acculturation of Moroccan-Dutch. *Online Readings in Psychology and Culture*, 8(1).
- Hendriks, P., Van Doorn, L., & Van Ewijk, H. J. P. (2015). Turkish and Moroccan Dutch professionals in social work. *European Journal of Social Work*, 19, 679-691.
- NIDI/CBS. (2020). Bevolking in beeld. Drukker, diverser en dubbelgrijs. Geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl>

